

بسم الله الرحمن الرحيم

كِهَايَةُ التَّعْلِيمِ فِي صِنَاعَةِ التَّجْمِيمِ

مؤلف

أبوالمحامد محمد بن مسعود غزنوی

تصحیح و تعلیقات

امیر حسین حاجی شیخی

سرشناسه	: مروزی بخاری، محمد بن مسعود، قرن ۶ق.
عنوان و نام پدیدآور	: کفایه‌التعلیم فی صناعه‌التنجیم/ مولف ابوالحامد محمد بن مسعود غزنوی؛ تصحیح و تعلیقات
مشخصات نشر	: تهران: گنجور، ۱۴۰۰.
مشخصات ظاهری	: ۷۰۲ ص: مصور، نمونه.
شابک	: ۹۷۸-۶۲۲-۷۴۸۴-۸۳-۰ ریال ۱۴۵۰۰۰۰
وضعیت فهرست نویسی	: فیپا
یادداشت	: کتاب حاضر در سالهای مختلف توسط ناشران متفاوت منتشر شده است.
یادداشت	: کتابنامه به صورت زیرنویس.
موضوع	: نجوم -- متون قدیمی تا قرن ۱۴
موضوع	: Astronomy -- Early work to ۲۰th century
موضوع	: نجوم اسلامی -- متون قدیمی تا قرن ۱۴
موضوع	: Islamic astronomy -- Early works to ۲۰th century*
شناسه افزوده	: حاجی شیخی، امیر حسین، ۱۳۷۴-، مصحح
رده بندی کنگره	: QB۴۱
رده بندی دیویی	: ۵۲۰
شماره کتابشناسی ملی	: ۷۶۷۳۵۲۹
اطلاعات رکورد کتابشناسی	: فیپا

کفایه‌التعلیم فی صناعه‌التنجیم

■ مؤلف: ابوالحامد محمد بن مسعود غزنوی

■ تصحیح و تعلیقات: امیر حسین حاجی شیخی

■ ناشر: گنجور

■ سال و نوبت چاپ: ۱۴۰۰ - اول

■ شمارگان: ۵۰۰ نسخه

۱۴۵۰۰۰۰ تومان

شابک ۹۷۸-۶۲۲-۷۴۸۴-۸۳-۰

آدرس: تهران. میدان انقلاب. ابتدای کارگر جنوبی. کوچه شهدای ژاندارمری. پلاک ۱۲۷

تلفن: ۰۹۱۲۰۶۱۷۲۸۳ - ۰۹۹۰۱۹۱۰۲۰۸ - ۰۲۱۶۶۴۹۱۰۵۶

سایت انتشارات: www.ganjoorpub.ir

فهرست

مقدمه جناب آقای فیض آبادی (تقسیمات نجوم و شرایط آن).....	۱۰
مقدمه حجت الاسلام و المسلمین علی یعقوبی (نجوم در شریعت اسلامی).....	۲۰
مقدمه امیرحسین حاجی شیخی (مصحح).....	۷۰
در شرافت دانش نجوم.....	۷۱
ارتباط علم نجوم با زمینه‌های دیگر.....	۷۲
ارزش و اعتبار کتاب کفایه‌التعلیم.....	۷۴
مرجعیت کتاب کفایه‌التعلیم فی صناعة التنجیم.....	۷۷
کفایه‌التعلیم غزنوی و التفهیم بیرونی.....	۷۹
ذکر چند نمونه از نقاط قوت و ضعف التفهیم و کفایه‌التعلیم.....	۷۹
اعتراضات غزنوی.....	۸۱
کفایه‌التعلیم در حواشی التفهیم.....	۸۶
استدلال، براهین، مثال و قیاس‌های کفایه‌التعلیم.....	۸۸
ذکر سه تاریخ کهن.....	۹۱
ذکر طالع قرآن نحسین و برافتادن دولت پارس.....	۹۲
کتاب درسی متعلمان نجوم.....	۹۳
اهمیت ادبی.....	۹۴
اهمیت تاریخی.....	۹۴
شروح و تلخیصات کفایه.....	۹۵
مصنف کتاب: ظهیرالدین ابوالمحامد محمد بن مسعود زکی غزنوی.....	۹۶
حیات و وفات.....	۹۷
آثار محمد غزنوی.....	۹۸
تشابهات اسمی با نام کتاب.....	۱۰۱
تشابهات اسمی با نام مصنف.....	۱۰۱
نُسَخ کفایه‌التعلیم فی صناعة التنجیم.....	۱۰۳
وجه تمایز این تصحیح.....	۱۱۹
روش تصحیح کتاب.....	۱۱۹
جنس اول: در علم هیأت.....	۱۴۴
نوع اول: در هیأت زمین.....	۱۵۴

۱۶۵	نوع دوم: در هیأت افلاک و حرکت‌های ایشان
۱۶۶	صنف اول: در هیأت کره ثابته و حرکت وی
۱۸۶	صنف دوم: در هیأت هفت کره سیاره
۱۸۶	فن اول: در بیان اجرام افلاک سیاره
۱۹۸	فن دوم: در بیان قوس‌های افلاک سیاره که از حرکت‌های ایشان می‌زاید
۲۰۶	نوع سیوم: در هیأت ستارگان و حرکات ایشان به ذات و عرض
۲۰۶	صنف اول: در هیأت کواکب و حرکات ایشان
۲۰۷	فن اول: در عدد کواکب ثابته و اقدار و حرکات ایشان
۲۱۱	ضرب اول: در صورت‌های بروج و ستارگان ایشان
۲۱۱	مقاله اول: در بیان صورت‌های بروج
۲۱۵	مقاله دوم: در بیان صورت‌های منازل
۲۱۸	ضرب دوم: در صورت‌های شمالی و ستارگان ایشان
۲۲۲	ضرب سیوم: در صورت‌های جنوبی و ستارگان ایشان
۲۲۷	فن دوم: در عدد کواکب سیاره و اقدار و حرکات ایشان
۲۲۷	ضرب اول: در حرکات سیاره
۲۲۸	مقاله اول: در حرکت درازا
۲۳۲	مقاله دوم: در حرکت پهنا
۲۴۰	مقاله سیم: در حرکت بالا
۲۴۵	ضرب دوم: در حالات و حرکات سیاره
۲۴۵	مقاله اول: در رجعت و آنچه بدان ماند
۲۵۴	مقاله دوم: در اتصالات کواکب و آنچه بدان رود
۲۵۴	جمله اول: در اتصالات
۲۵۴	تفصیل اول: در اتصال نظر
۲۵۸	تفصیل دوم: در اتصال محل
۲۶۱	جمله دوم: در احوال ماه با آفتاب
۲۶۱	تفصیل اول: در زیادت و نقصان نور ماه
۲۶۴	تفصیل دوم: در گرفتن ماه
۲۶۷	تفصیل سیوم: در گرفتن آفتاب
۲۷۱	مقاله سیوم: در زمان و آنچه از آن زاید
۲۷۲	جمله اول: در بیان سال
۲۷۳	جمله دوم: در بیان ماه

۲۸۰	جمله سیوم: در بیان روز
۲۸۱	جمله چهارم: در بیان ساعت
۲۸۳	صنف دوم: در هیات ذوات الأذناب
۲۸۷	جنس دوم: در علم احکام [انجوم]
۳۰۲	نوع اول: در شناختن قانون احکام
۳۰۳	صنف اول: در صفات افلاک، مفرد و مشترک
۳۰۳	فن اول: در صفات مقبول به حجت‌های اقناعی
۳۰۳	ضرب اول: در آن قسمت‌ها بر آن شکل‌ها
۳۰۳	مقاله اول: در تنصیف
۳۰۶	مقاله دوم: در تثلیث
۳۰۷	مقاله سیوم: در تربیع
۳۰۹	مقاله چهارم: در تسدیس
۳۱۰	ضرب دوم: در صفت هیأت بروج
۳۱۶	فن دوم: در صفت‌های مقبول به اجماع بیشتری از اوایل
۳۱۶	ضرب اول: در صفت تمامی برج‌ها
۳۱۷	مقاله اول: در صفت حمل
۳۱۸	مقاله دوم: در صفت ثور
۳۲۱	مقاله سیوم: در صفت جوزا
۳۲۳	مقاله چهارم: در صفت سرطان
۳۲۶	مقاله پنجم: در صفت اسد
۳۲۸	مقاله ششم: در صفت سنبله
۳۳۱	مقاله هفتم: در صفت میزان
۳۳۴	مقاله هشتم: در صفت عقرب
۳۳۸	مقاله نهم: در صفت قوس
۳۴۱	مقاله دهم: در صفت جدی
۳۴۲	مقاله یازدهم: در صفت دلو
۳۴۴	مقاله دوازدهم: در صفت حوت
۳۴۵	ضرب دوم: در صفت درجه‌های برج‌ها
۳۴۶	مقاله اول: در صفت درجات به تذکیر و تانیث
۳۴۹	مقاله دوم: در صفت درجات به نور و ظلمت و قُتْمَت
۳۵۲	مقاله سیوم: در صفت درجات سعادت و نحوست

مقدمه جناب آقای فیض آبادی (تقسیمات نجوم و شرایط آن)

بسم الله الرحمن الرحيم

الحمد لله الذى فى السماء عظمته وفى الارض آياته وفى كل شى دلانله والصلوه والسلام على
النير الاعظم والنبي الخاتم المعظم المخاطب بلولاك وعلى اهل بيته مدار الدهر والانجم و
الافلاك شمس الهدايه وبروج الالام
اما بعد:

با توجه به عنايات سبحان منان پس از پيگيري هاى مصرانه و تحقيقات مجدانه برادر ارجمند و
محقق گرامى جناب آقای امير حسين حاجى شينخى كه ان شاء الله بيان حضرت ختمى مرتبت كه
فرموده اند «من كان فى طلب العلم كانت الجنة فى طلبه»^۱ در حقلش روا باشد، يكي از منابع كهن
و متقن در رشته ى علم نجوم كه از اركان علوم است، يعنى كتاب مستطاب «كفايه التعليم فى
صناعة التنجيم» اثر قلم حكيم عاليقدر ابوالمحماد محمد بن مسعود غزنوى كه ميراث كريمه اى
است بجای مانده از حكماى قديم مهيای زيور طبع گرديده است والحمد لله رب العالمين.
و در فضيلت احيای علوم الهى چه كلامى نورانى از تر از سخن عقل كل و كل عقل حضرت رسول
الله الاعظم كه فرموده اند «المومن اذا مات و ترك ورقة واحده عليها علم تكون تلك الورقة يوم
القيامة سترافيا بينه و بين النار و اعطاه الله تبارك و تعالى بكل حرف مكتوب عليها مدينه اوسع

من الدنيا سبع مرات^۱ یعنی هرگاه مومن بمیرد و یک برگه که روی آن علمی نوشته شده باشد از خود بجای گذارد روز قیامت آن برگه پرده میان او و آتش می شود و خداوند تبارک و تعالی به ازای هر حرفی که روی آن نوشته شده شهری هفت برابر پهناورتر از دنیا به او می دهد.

و این عمل شریف موبد است به تاییدات الهی از سوی اولیای دین که خازن علم اولین و آخرین علی بن ابیطالب (ع) فرموده اند «لا عمل کالتحقیق»^۲ که عملی مانند پژوهش و غور در یافتن حقایق نیست و یقیناً در هیچ مکتبی مانند اسلام اینگونه ترغیب به علم آموزی و نشر آن نشده است. والحمد لله علی هذه النعمة

غرض از این سطور قدر نهادن به فعالیت های علمی و پژوهشی است که بهترین میراث برای آیندگان می باشد که امیر بیان امیر مومنان فرمود «العلم وراثه کریمه»^۳. ان شالله روز به روز شاهد گسترش این قبیل تحقیقات که متأسفانه مدت‌هاست مهجور افتاده، باشیم به لطف حضرت حق.

حال به اقتضای وقت مقدمه ای در علم نجوم ایراد می گردد.

در یک نگاه کلی علم نجوم نزد قدمای دانش تقسیم می گردد، یکی آنکه به وجه ریاضی حاکم بر این علم می پردازد و ذیل عنوان علم هیئت شناخته می شود و در تعریف این شاخه از علم نجوم بوعلی در رساله ی فی اقسام العلوم العقلیه می فرماید:

«در علم هیئت حال اجزاء عالم از لحاظ اشکال و اوضاع آنها نسبت به یکدیگر و اندازه ها و فواصل بین آنها و حال حرکات فلک ها و ستارگان بررسی می شود، اندازه ی کرات، قطع ها و دوایی که با آنها حرکات تمام می شود، به دست می آید... و از فروع علم هیئت علم زیجات و تقاویم است.»^۴

۱. الامالی شیخ صدوق، ج ۱، ص ۳۷

۲. غرر الحکم و درر الکلم، ص ۷۶۸

۳. نهج البلاغه حکمت ۵

۴. تسع رسالات فی الحکمه و الطبیعیات لابن سینا، ص ۱۱۱ تا ۱۱۲